

Våtmarkskalkning – optimering och avslut

Havs
och Vatten
myndigheten

Ingemar Abrahamsson

Utbildning kalkning, 24-25 januari 2023, Sundsvall

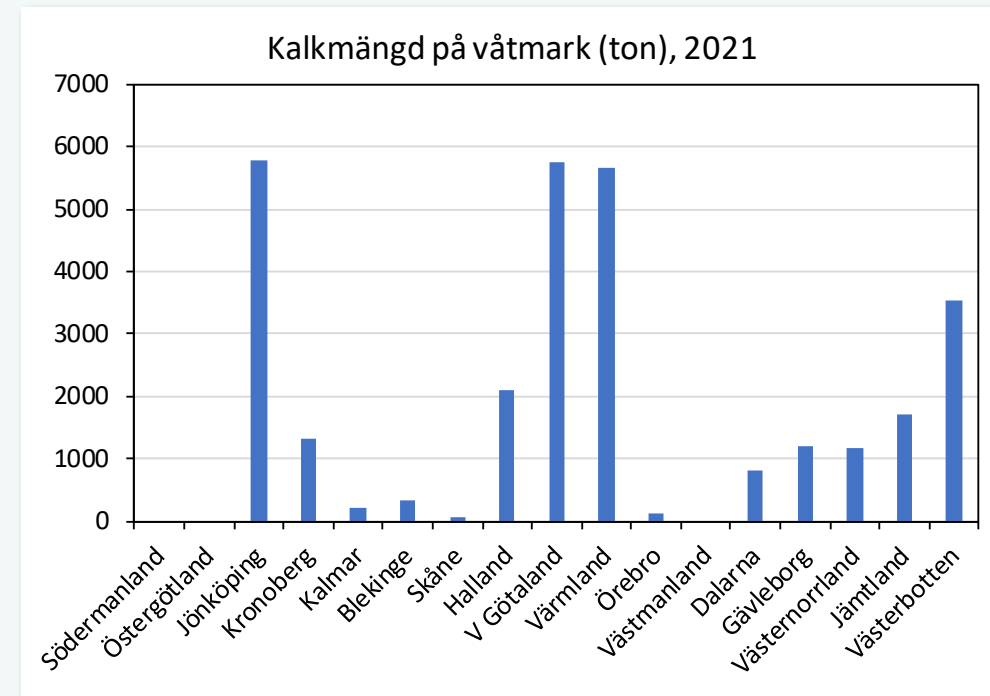
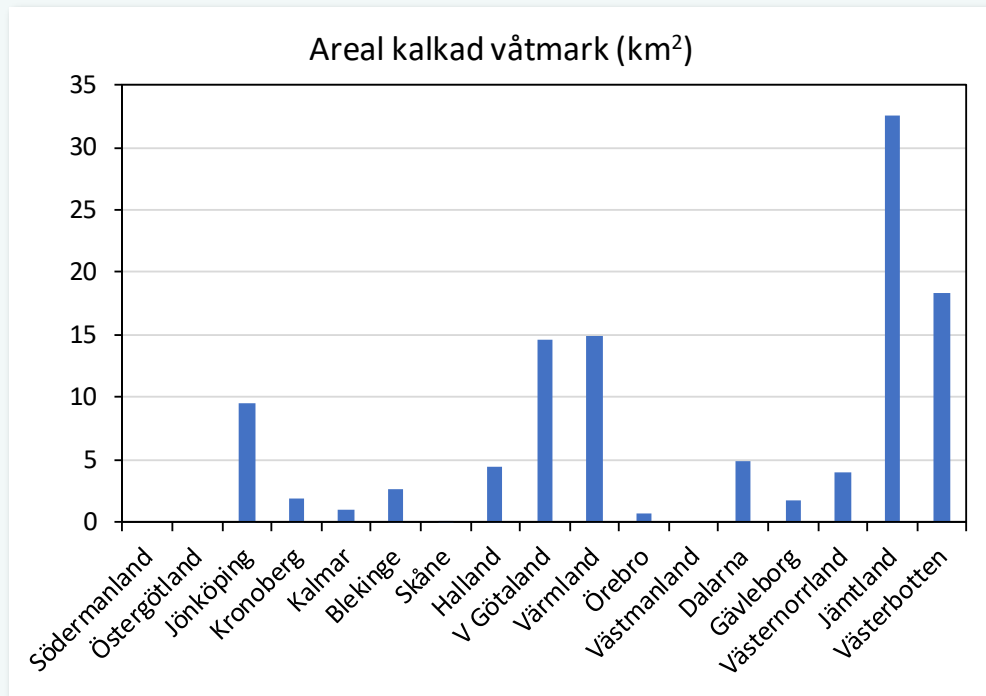
Innehåll

- Svag måluppfyllelse / ineffektiv kalkning
- Överkalkning av målpunkter
- Avsluta kalkning

Våtmarkskalkningens omfattning

- Totalt kalkas ca 100 km² våtmarker i landet (111 km² enligt nyckeltalsredovisningen)
- Årligen sprids ca 30 000 ton kalk på våtmarker (ca 30 % av årlig kalkanvändning)

Svag måluppfyllelse / ineffektiv kalkning

Orsaker till svag måluppfyllelse och ineffektiv kalkning:

- Olämpliga eller fel våtmarker kalkas
- Ojämn fördelning eller alltför få kalkade våtmarker
- Överkalkning av våtmarker

Olämpliga våtmarker kalkas

➤ Fastmark

Olämpliga våtmarker kalkas

- Fastmark
- Kraftigt dikade kärr

Olämpliga våtmarker kalkas

- Fastmark
- Kraftigt dikade kärr
- **Sumpskog**

Olämpliga våtmarker kalkas

- Fastmark
- Kraftigt dikade kärr
- Sumpskog
- **Mosse**

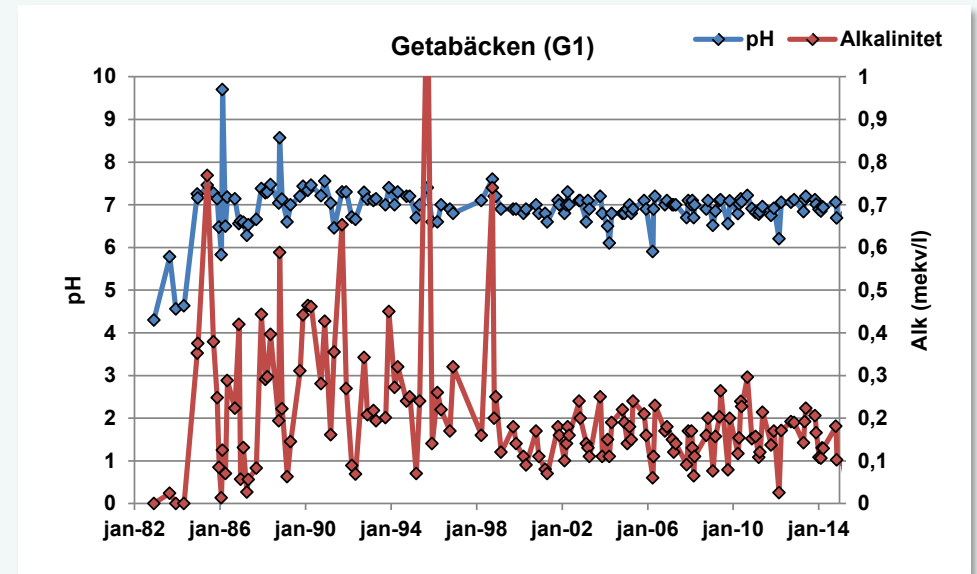
Havs
och Vatten
myndigheten

Fel våtmarker kalkas

- Mader ger upphov till ineffektiv kalkning om det saknas nedströmssjö

Exempel Getabäcken:

När man övergick till kalkning av kärr istället för mader halveras det årliga kalkbehovet.

Bäckmad
kalkas vart
3:e år

Bäckmad
kalkas
årligen

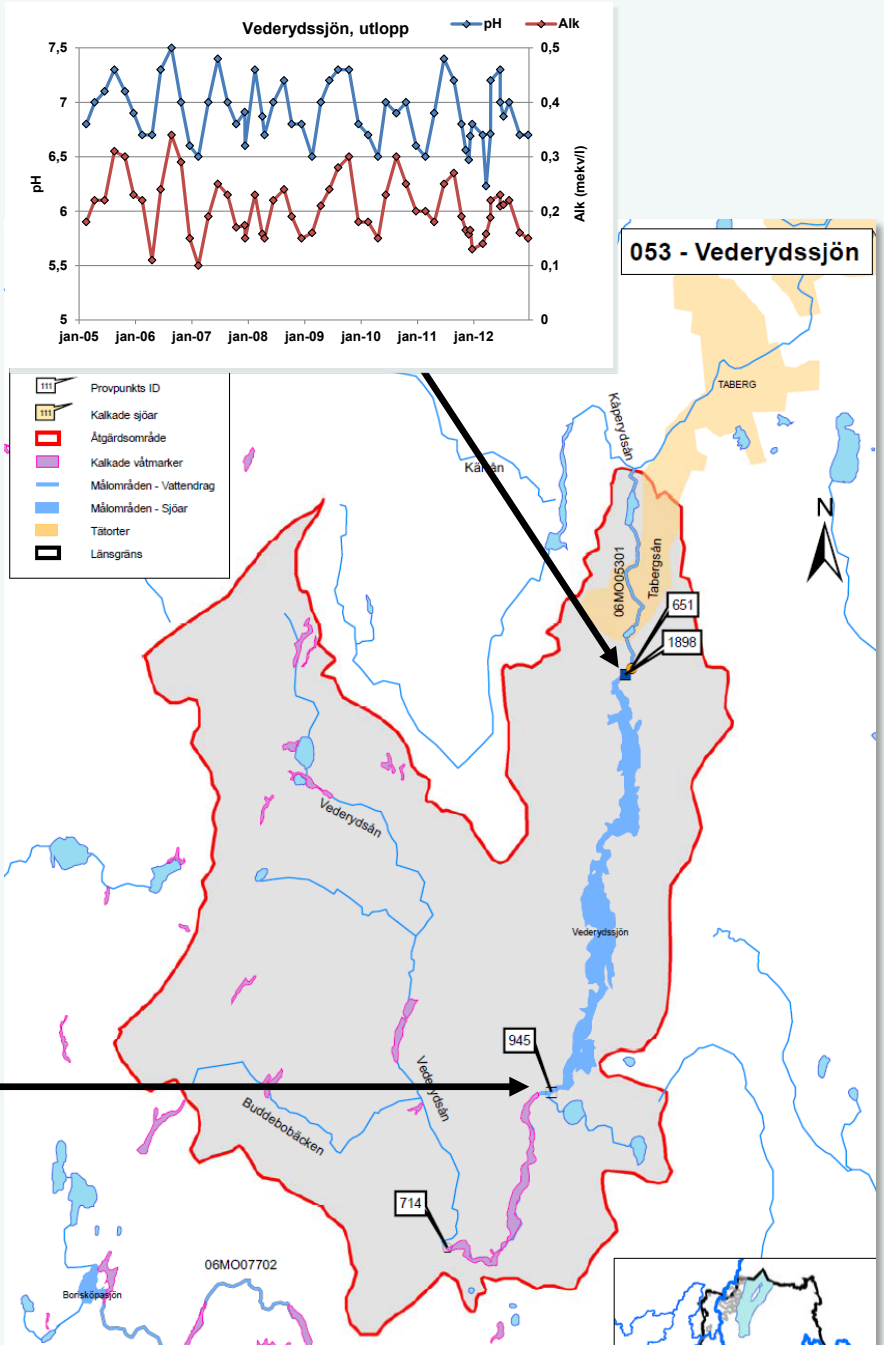
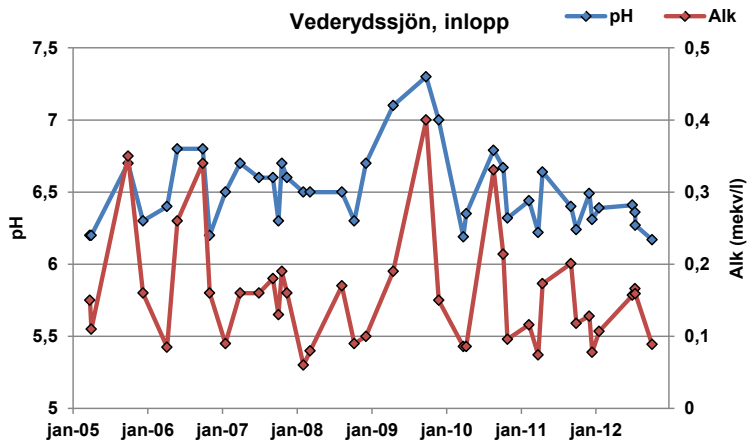
Kärr kalkas årligen;
kalkdosen halverades

Fel våtmarker kalkas

➤ Kalka endast mader om det finns nedströmssjö

Exempel Vederydssjön:

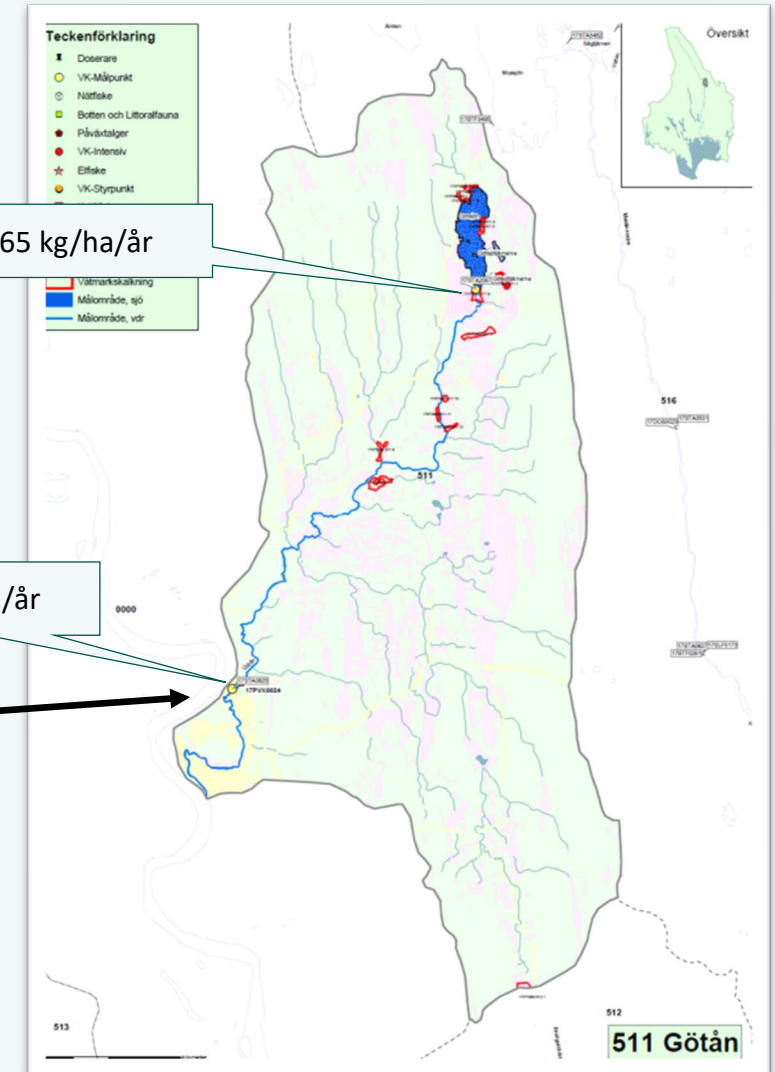
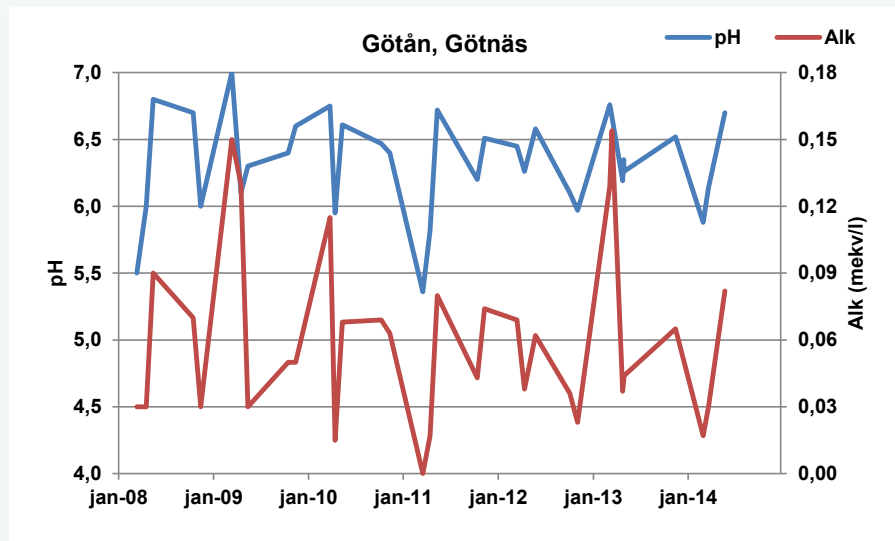
Sjön utjämnar de kraftiga variationerna i alkalinitet från de kalkade maderna uppströms.

Ojämn fördelning eller alltför få kalkade våtmarker

Exempel Götån

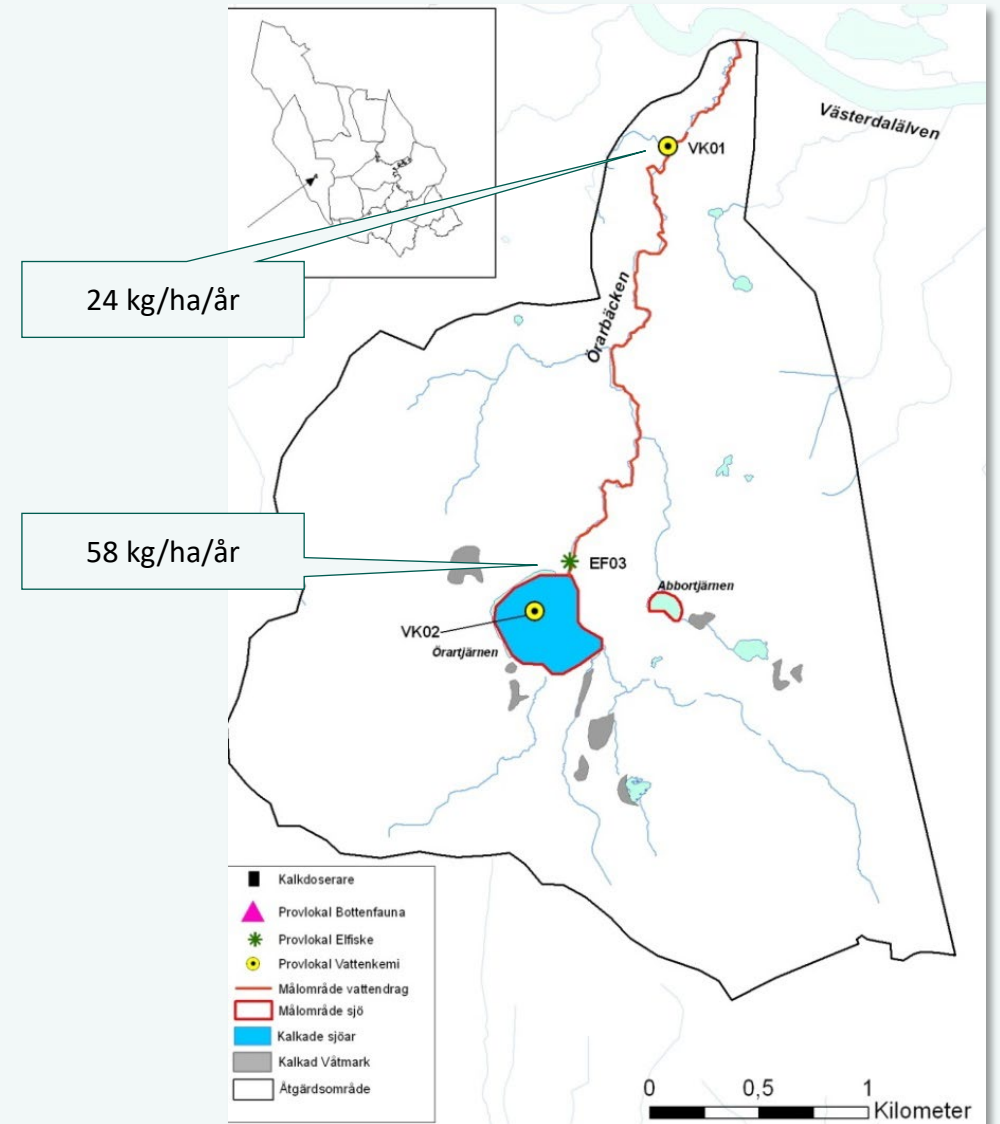
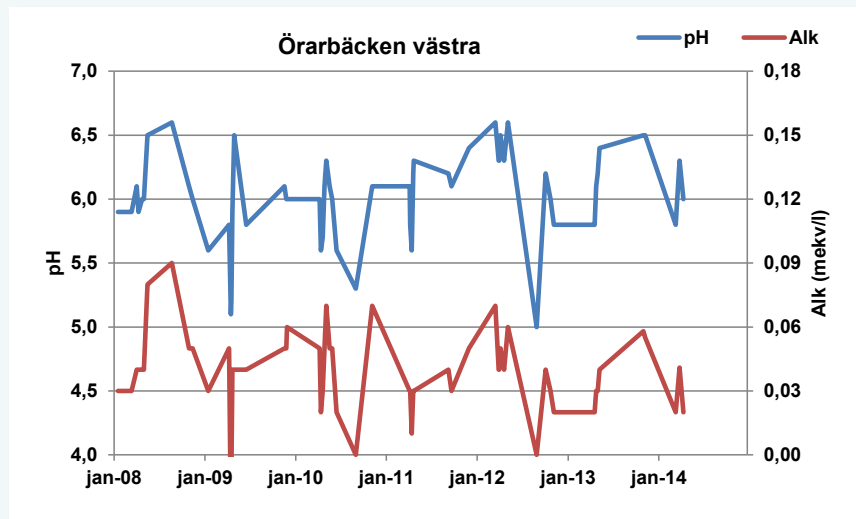
- Kalkningen är otillräcklig
- De kalkade våtmarkerna är för få och har otillräcklig spridning inom åtgärdsområdet.
- Stora skillnader i kalkdos mellan de övre och nedre delarna.

Ojämn fördelning eller alltför få kalkade våtmarker

Exempel Örabäcken

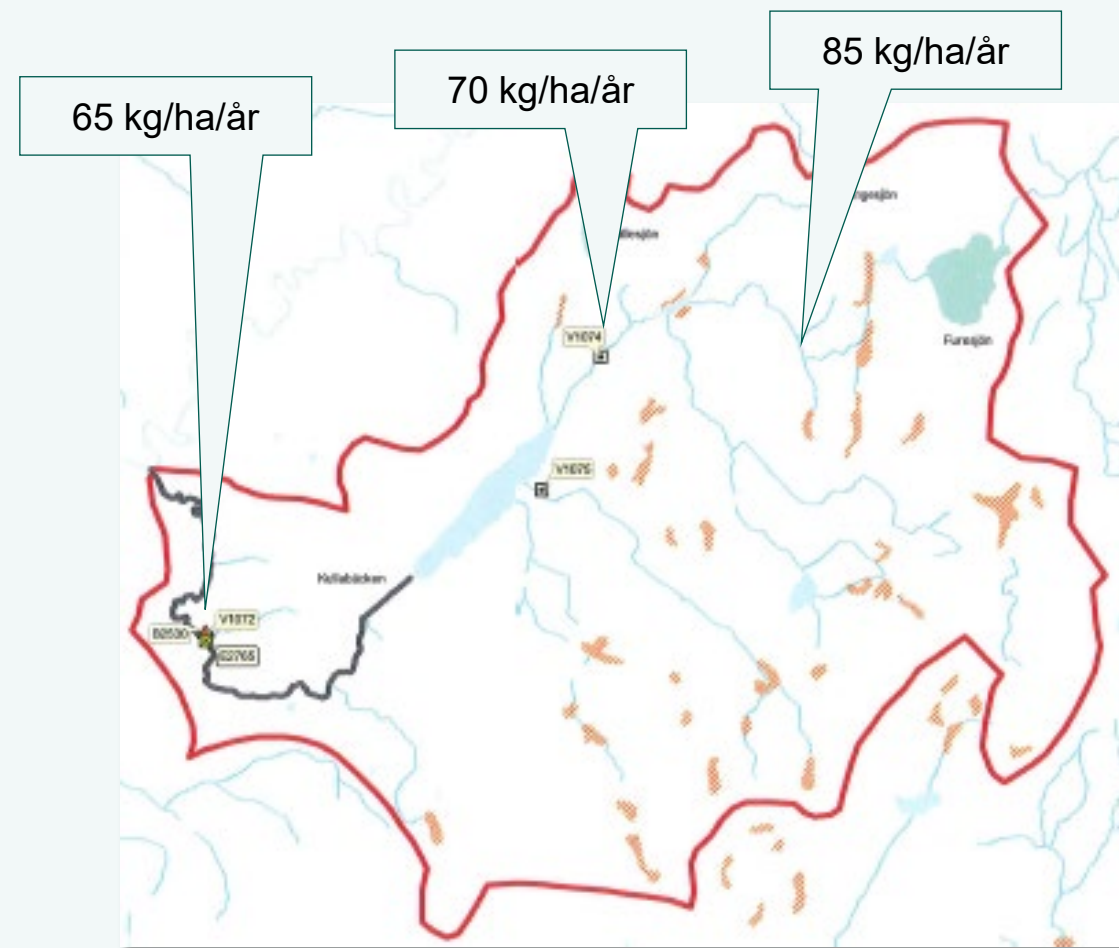
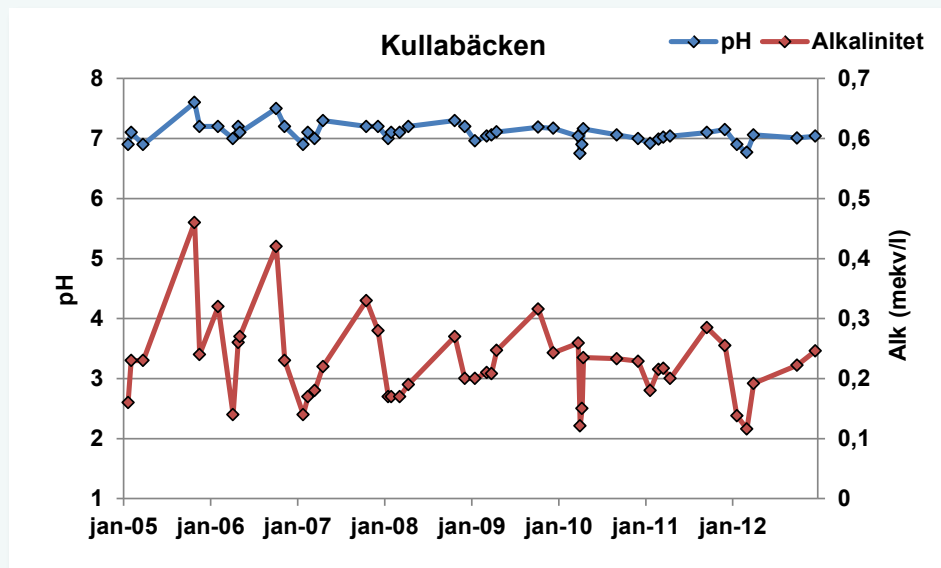
- För få våtmarker kalkas
- Våtmarker är belägna uppströms sjön vilket fördröjer effekten vid flödesförändringar.
- Stora skillnader i kalkdos mellan Örartjärnen och Örabäckens nedre del.

Jämn fördelning ger bättre vattenkemiska effekter

Exempel Kullabäcken:

- De kalkade våtmarkerna har bra spridning inom åtgärdsområdet. Måttligt stigande arealdoser längs huvudfåran.
- Kalkningen ger jämna vattenkemiska effekter.

Överkalkning av våtmarker

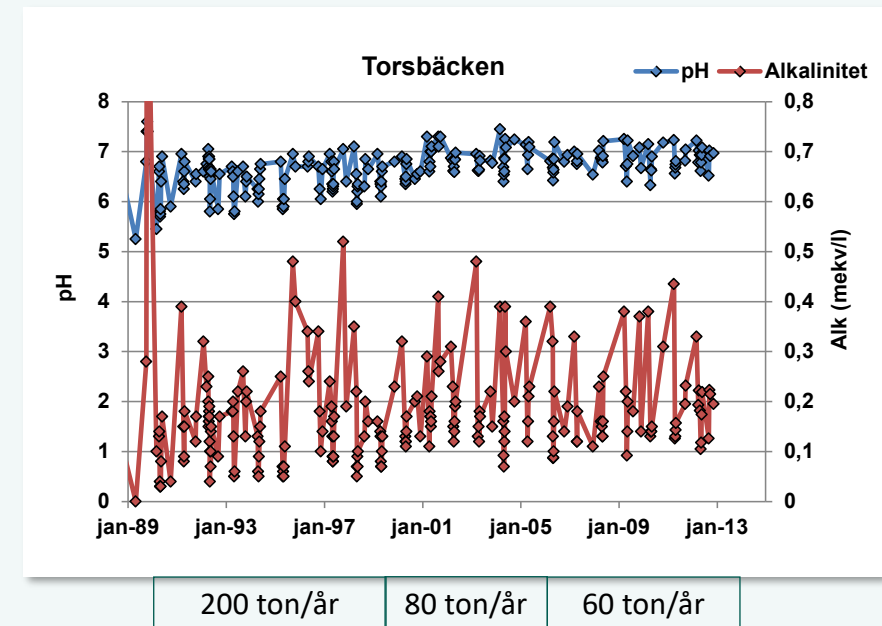
Om kalktillförseln överstiger vad avrinningen kan uttransportera kommer kalk att ackumuleras i våtmarken. Ett kalklager bildas som successivt byggs på.

Överkalkning av våtmarker

Exempel Torsbäcken:

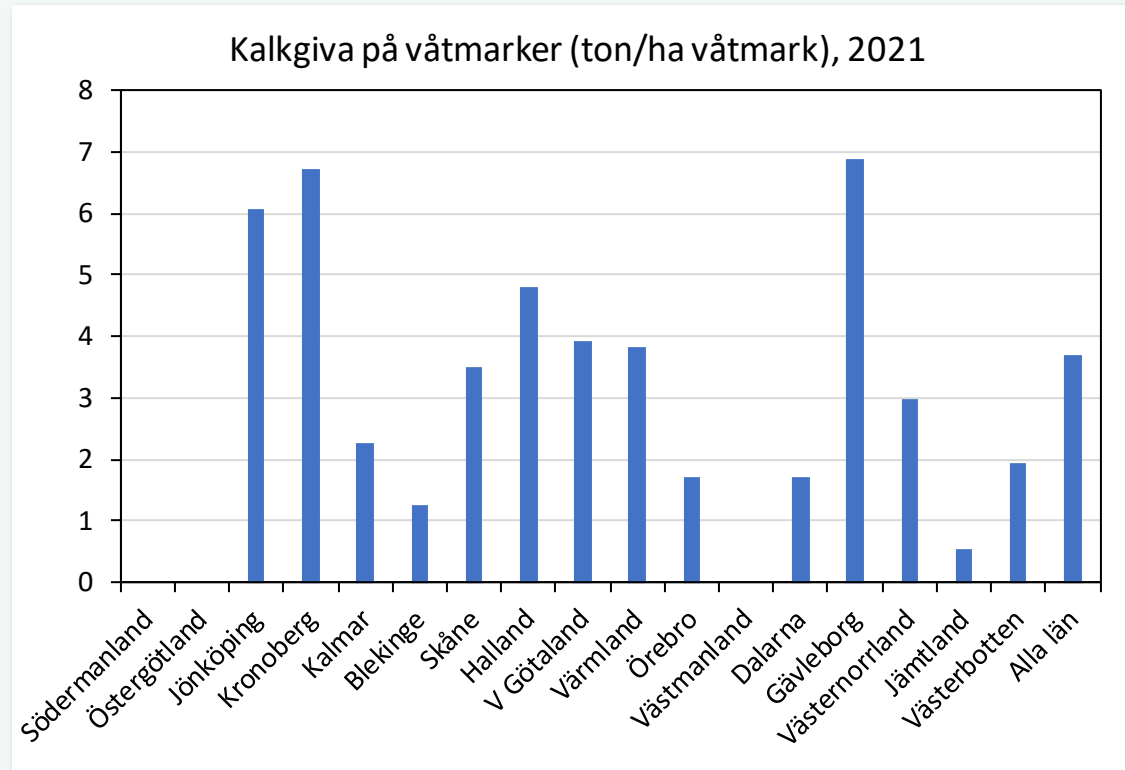
- Under 1990-talet var kalkdosen mycket hög (150 kg/ha/år). Trots det uppnåddes inte pH-målet 6,0.
- Överkalkning av våtmarker medförde dock att kalkeffekterna förblev svaga.
- Från år 2000 utökades antalet kalkade våtmarker samtidigt som kalkdosen i två etapper sänktes till 45 kg/ha/år.
- Minskad överkalkning och ytterligare kalkade våtmarker medförde att effekterna förbättrades.

Överkalkning av våtmarker

I några län förekommer troligen överkalkning av en del våtmarker

- Jönköping
- Kronoberg
- Gävleborg

Överkalkning av målpunkter

Definition på överkalkning av målpunkter:

Kalkdosen överskrider vad som krävs för att uppnå pH-målet i det nedersta målområdet

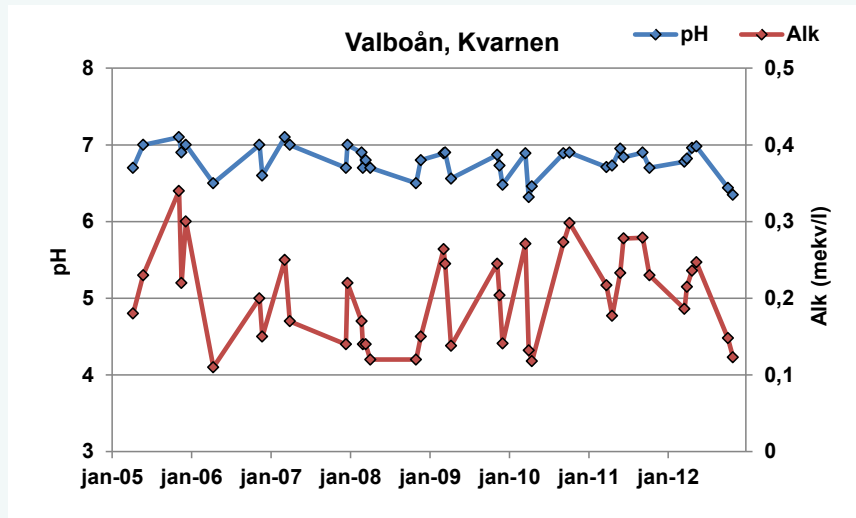
Symtom på överkalkning av målpunkter:

Alkaliniteten är stadigvarande högre än vad som krävs för att uppnå pH-målet

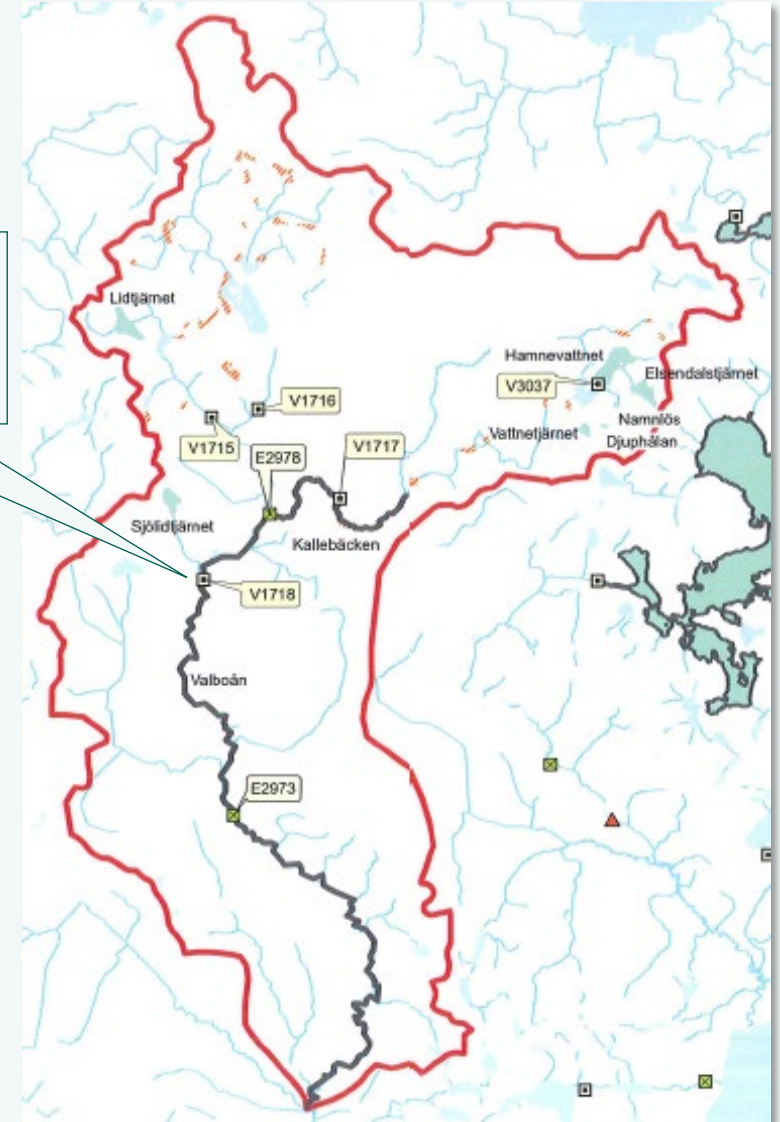
Överkalkning av målpunkter

Exempel Valboån

- Ån har provtagits vid höga flöden. Alkaliniteten har inte understigit 0,11 mekv/l.
- Alkaliniteten kan sänkas med ca 0,05 mekv/l utan att pH understiger 6,0.

pH-mål 6,0
Kalkmängd 120 ton/år

Korrigera överkalkning av målpunkter

Hur mycket kan kalkdosen sänkas?

Använd dos-effekt sambandet:

1 g kalkmedel per m³ avrinningsvatten = 0,01 mekv/l i alkalinitet

Obs! Sambandet ska endast tillämpas på uppmätta minvärden av alkalinitet.

Jämför med Handbokens rekommenderade kalkdoser utifrån lägsta pH-okalk.

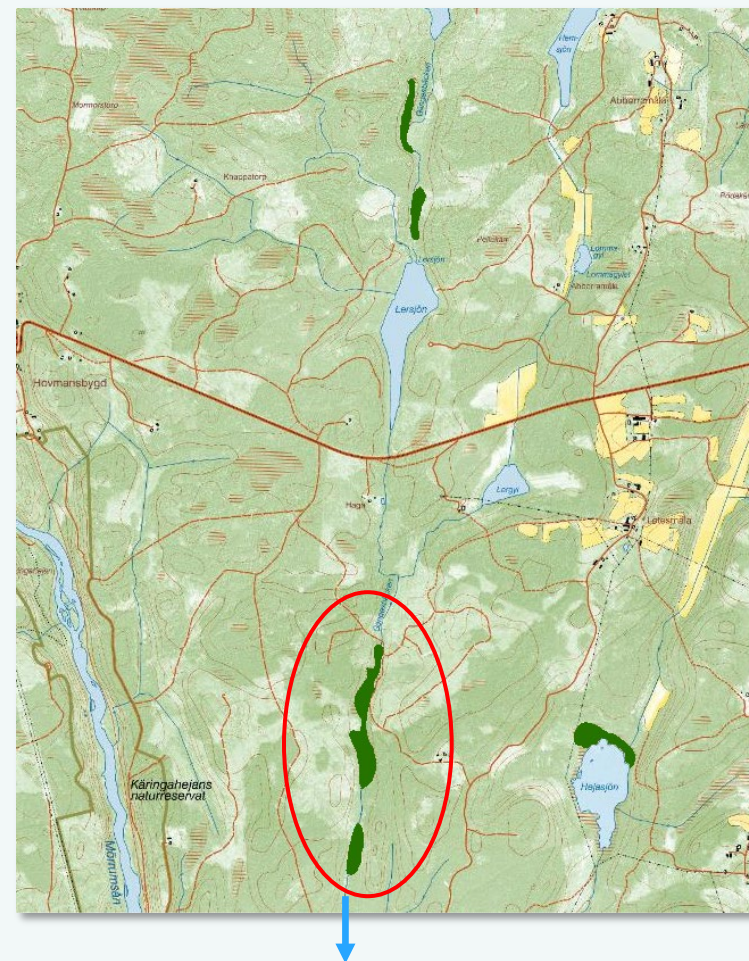
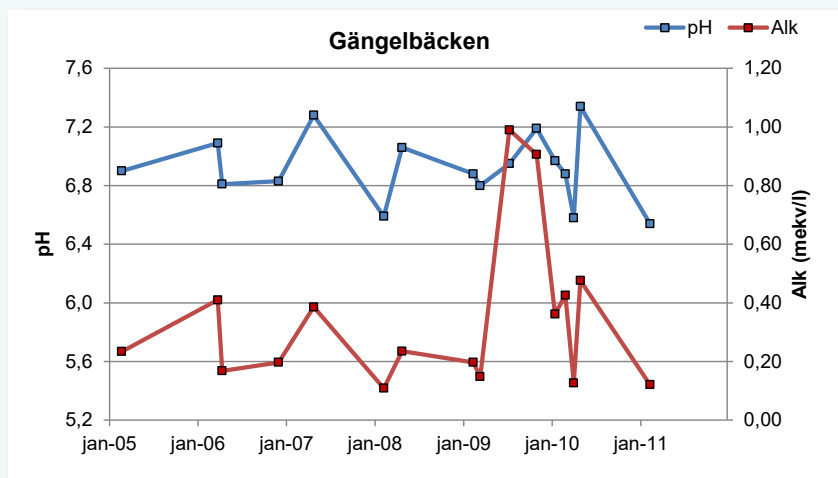
pH-mål	Lägsta pH _{okalk}		
	4,4	4,9	5,4
≥5,6	11	8	3
≥6,0	15	12	8
≥6,2	19	16	13

Korrigera överkalkning av målpunkter

Avsluta kalkning där den är minst effektiv, exempelvis i mader som saknar sjöar nedströms

Exempel Gängelbäcken

- De kalkade maderna (utan nedströmssjö) ger upphov till instabila vattenkemiska effekter
- Kalkning av de nedre maderna kan avslutas utan att måluppfyllelsen äventyras

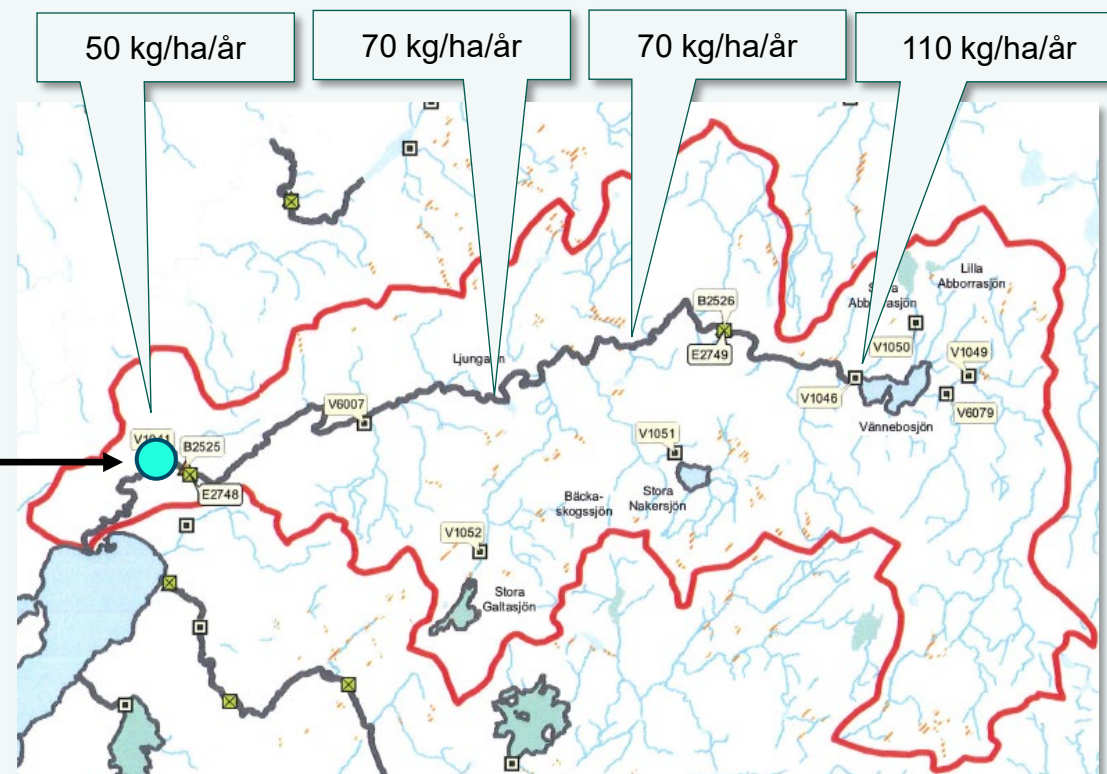
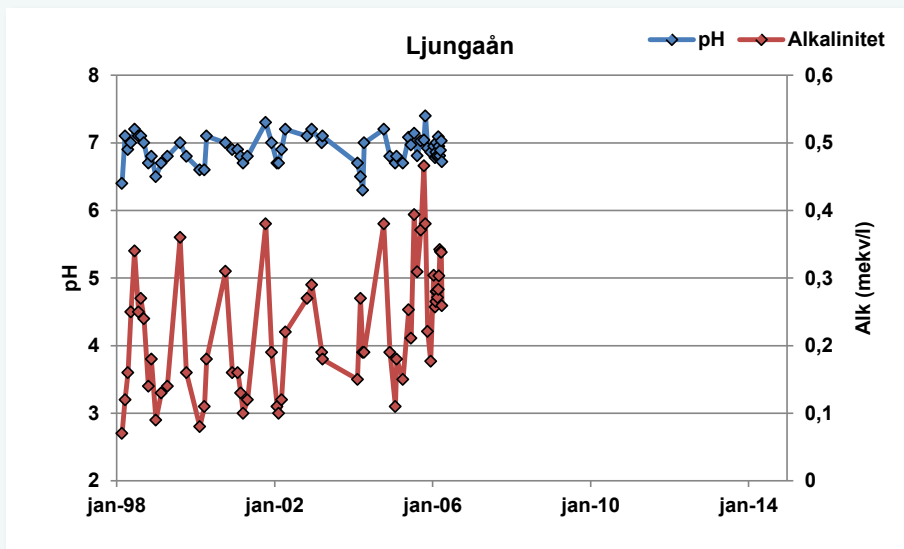

Korrigera överkalkning av målpunkter

Reducera kalkmängderna i de delar av vattensystemet där kalkdoseringen är högst

Exempel Ljungaån

- Före 2006 var kalkdoserna höga med stor skillnad mellan nedre och övre delen.
- Alkaliniteten var stigande

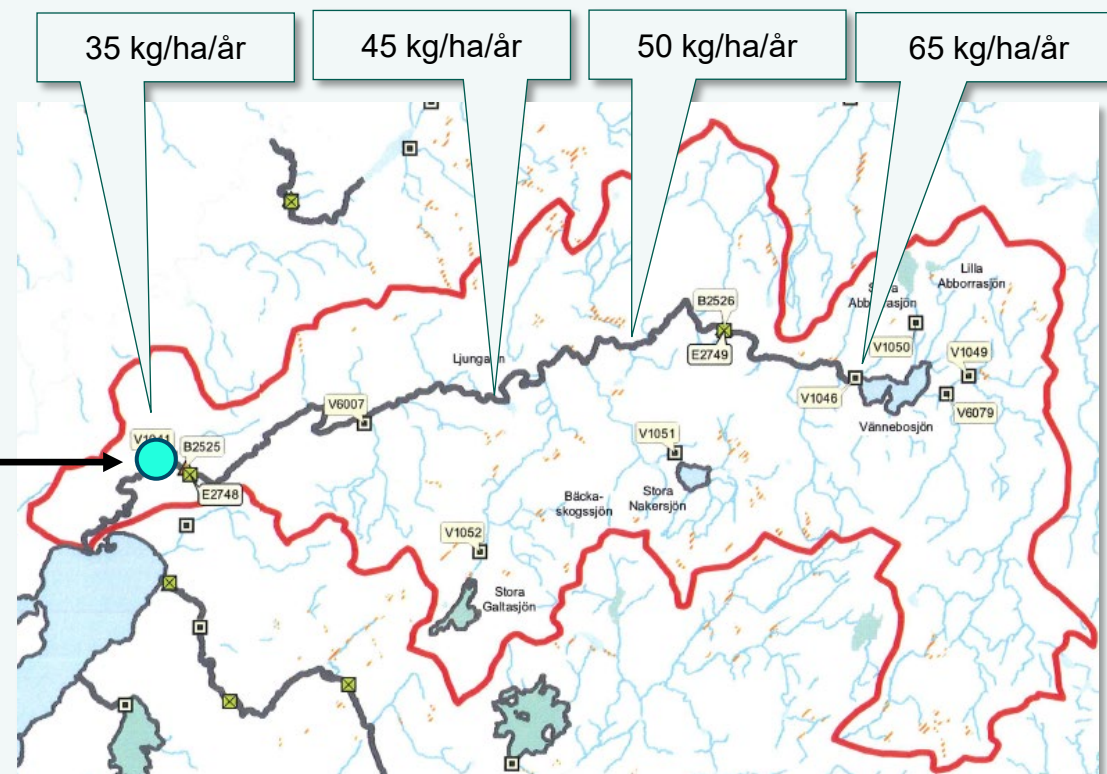
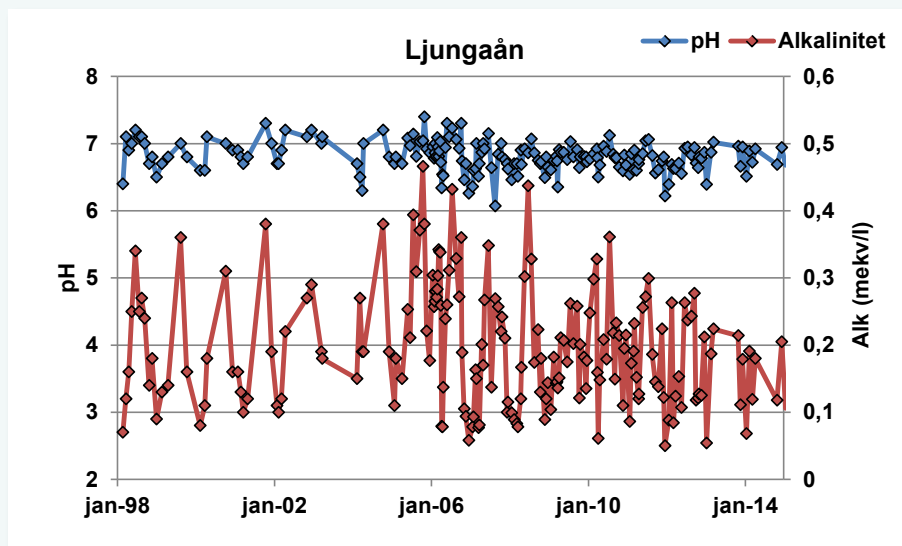

Korrigera överkalkning av målpunkter

Reducera kalkmängderna i de delar av vattensystemet där kalkdoseringen är högst

Exempel Ljungaån

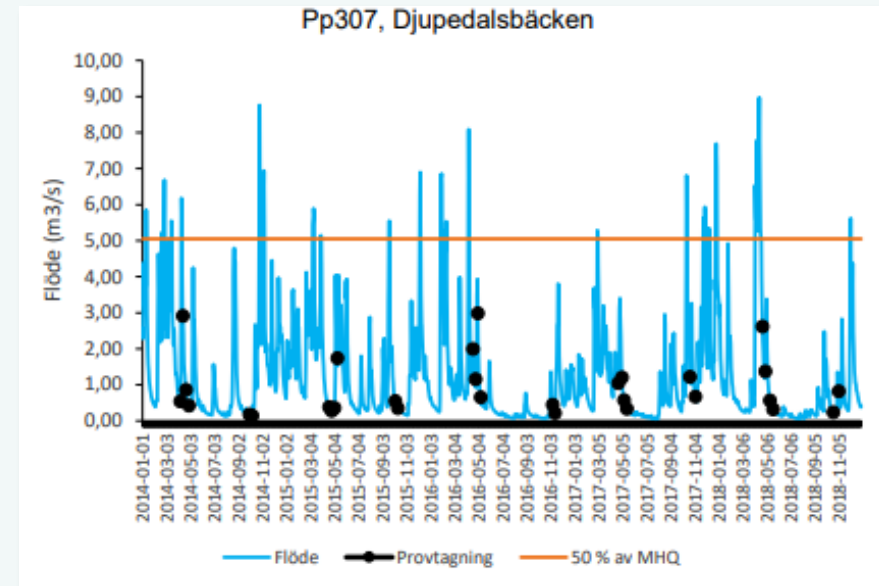
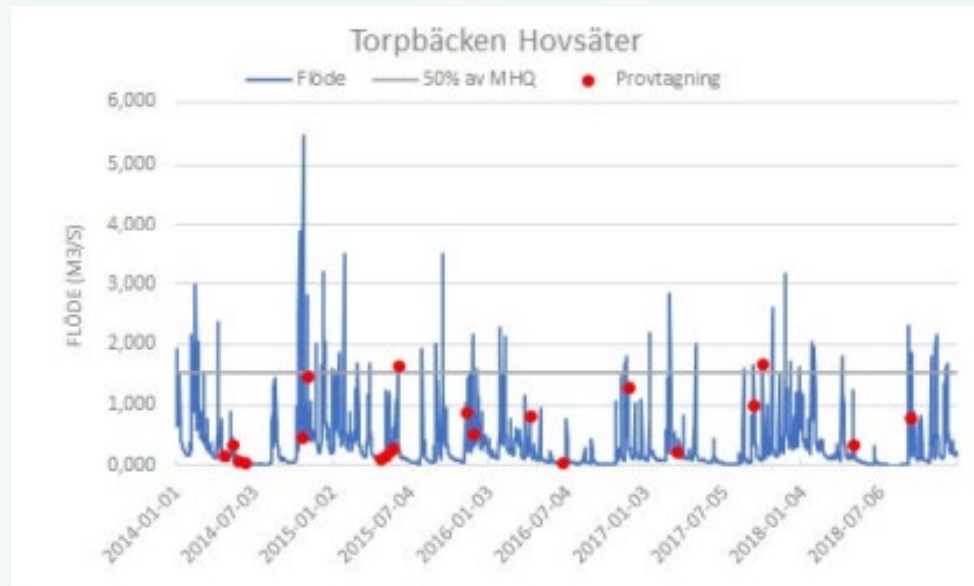
- 2006 sänktes kalkdosen med 30 % och doserna utjämnades längs huvudfåran
- Alkaliniteten stabiliserades på en bra nivå

Korrigera överkalkning av målpunkter

Korrigera endast kalkdosen baserat på kemivärden från flera högflödesprover.

Exempel: när högflödesprover saknas kan varken kalkbehov eller ev. överkalkning bedömas

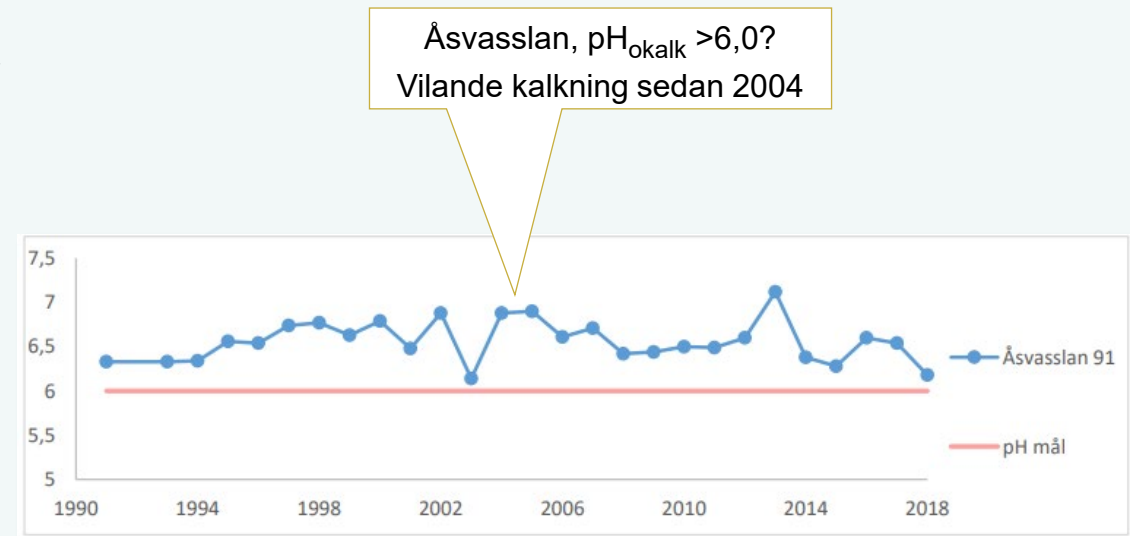

Vilande kalkning

Lägg kalkningen vilande om pH-målet uppnås utan kalktillförsel

dvs. när beräknat lägsta pH-okalk \geq pH-målet

- Beräkna lägsta pH-okalk baserat på vattenkemi vid kritiska provtillfällen (högflöden)
- Beakta osäkerheter
- Fortsätt med vattenprovtagning under några år efter kalkavslut

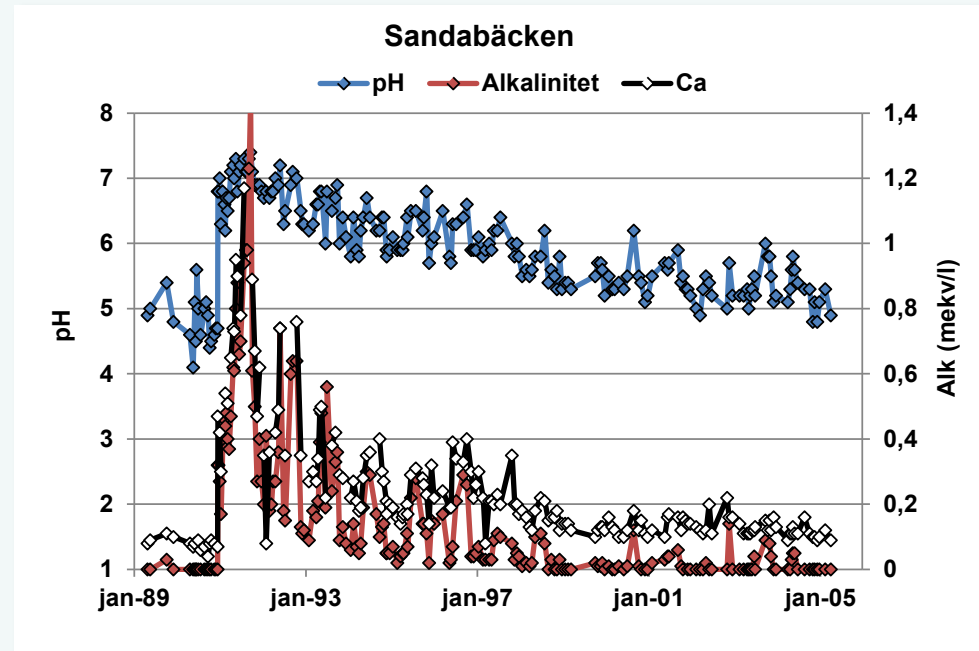
Avsluta kalkning

- Avsluta målområdet först när högflödesprovtagningen visar att kalkning aldrig behöver återupptas.
- Tänk på att en effekten av tidigare våtmarkskalkningar kvarstår under mycket lång tid, minst 15 år.

Exemplet Sandabäcken

Våtmarkerna kalkades med grovkalk 1990

Fortfarande efter 15 år fanns troligen en liten kvarvarande effekt

Avslutning

Hur optimerad är landets våtmarkskalkningar?

- Kalkningen av våtmarker fungerar generellt bra. Måluppfyllelsen är jämförelsevis hög.
- Olämpliga våtmarker kalkas numera i liten utsträckning.
- Ojämn fördelning eller alltför få kalkade våtmarker inom åtgärdsområdet är dock fortfarande ett problem i många län.

Tack och slut

**Havs
och Vatten
myndigheten**